

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

©2022 БЕЧКО П. К., ВЛАСЮК С. А., НЕПОЧАТЕНКО О. А., НАГОРНА Ю. І.

УДК 336.2:338.246.025
JEL: E62; H21; H24; H30; H71

Бечко П. К., Власюк С. А., Непочатенко О. А., Нагорна Ю. І. Шляхи вдосконалення податкового стимулювання аграрного сектора економіки

Оцінка сучасного стану розвитку механізмів податкового стимулювання суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки перебуває в полі зору як науковців, так і практиків. Проте вирішення цієї проблеми в масштабі держави ще не повною мірою досліджені та потребують подальшого вивчення, адаптуючи зарубіжний досвід у вітчизняну податкову систему. Метою статті є обґрунтування теоретичних аспектів податкового стимулювання суб'єктів господарювання аграрної галузі, пояснення впливу дієвих методів державної фінансової підтримки на результати їх діяльності. Для вирішення поставлених у процесі дослідження завдань використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Виявлено, що податкове стимулювання суб'єктів господарювання аграрної галузі на сучасному етапі є важливою складовою економічної політики і використовується для нівелювання кризових явищ на ринку та заохочення інвестицій, що створюють позитивні ринкові екстерналії. З'ясовано, що суттєву роль у податковому стимулюванні суб'єктів господарювання аграрної галузі відіграють податкові пільги, які тісно пов'язані з принципом справедливості в оподаткуванні. Запропоновано на державному рівні: приділити особливу увагу інструментарію податкового стимулювання, а також проаналізувати оцінку його ефективності; зосередити увагу на раціональному використанні аграріями земель сільськогосподарського призначення шляхом посилення контролю, проведення відповідних заходів щодо унеможливлення нецільового використання та застосування адміністративних механізмів при виявленні порушень; встановити диференційовані підвищувальні коефіцієнти земельного податку для підприємців четвертої групи при нецільовому використанні земель сільськогосподарського призначення.

Ключові слова: податок, податкове стимулювання, податкова пільга, єдиний податок, суб'єкт господарювання, аграрна сфера.

Табл.: 5. **Бібл.:** 10.

Бечко Петро Кузьмич – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Уманський національний університет садівництва (вул. Інститутська, 1, Умань, 20305, Україна)

E-mail: petro19500807@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0928-4778>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1955884/petro-bechko/>

Власюк Світлана Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Уманський національний університет садівництва (вул. Інститутська, 1, Умань, 20305, Україна)

E-mail: vlasuiks@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3416-3444>

Непочатенко Олександр Анатолійович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Уманський національний університет садівництва (вул. Інститутська, 1, Умань, 20305, Україна)

E-mail: nepochatenko1@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5049-983X>

Нагорна Юлія Ігорівна – аспірантка кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Уманський національний університет садівництва (вул. Інститутська, 1, Умань, 20305, Україна)

E-mail: igorovna118114@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0959-3928>

UDC 336.2:338.246.025
JEL: E62; H21; H24; H30; H71

Bechko P. K., Vlasjuk S. A., Nepochatenko O. A., Nahorna Yu. I. Ways to Improve Tax Incentives for the Agrarian Sector of the Economy

Assessment of the current state of development of mechanisms of tax incentives of economic entities in the agrarian sector of the economy remains in the field of view of both scientists and practitioners. However, the solution to this problem on a State-wide scale has not yet been fully investigated and needs further study, adapting foreign experience to the national tax system. The article is aimed at substantiating the theoretical aspects of tax incentives for business entities in the agrarian industry, explaining the impact of effective methods of the State financial support on the results of their activities. To solve the tasks set in the process of research, a complex of general scientific and special methods of scientific knowledge was used. It is determined that tax incentives of agrarian business entities at the present stage are an important component of economic policy and are used to level crisis phenomena in the market and encourage investments that create positive market externalities. It is found that tax benefits, which are closely related to the principle of fairness in taxation, play a significant role in the tax incentives of agrarian business entities. The authors propose that the following be implemented at the State level: pay special attention to the instrumentarium of tax incentives, as well as analyze the assessment of its effectiveness; focus on the rational use of agrarian land by farmers by strengthening control, taking appropriate measures to prevent misuse and the application of administrative mechanisms in detecting violations; establish differentiated increases in land tax ratios for entrepreneurs of the fourth group in cases of the inappropriate use of agrarian land.

Keywords: tax, tax incentives, tax benefits, single tax, economic entity, agrarian sector.

Tabl.: 5. **Bibl.:** 10.

Bechko Petro K. – PhD (Economics), Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture (1 Instytutska Str., Uman, 20305, Ukraine)

E-mail: petro19500807@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0928-4778>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1955884/petro-bechko/>

Vlasiuk Svitlana A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture (1 Instytutska Str., Uman, 20305, Ukraine)

E-mail: vlasiuks@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3416-3444>

Nepochatenko Oleksandr A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activities, Uman National University of Horticulture (1 Instytutska Str., Uman, 20305, Ukraine)

E-mail: nepochatenko1@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5049-983X>

Nahorna Yuliia I. – Postgraduate Student of the Department of Finance, Banking and Insurance, Uman National University of Horticulture (1 Instytutska Str., Uman, 20305, Ukraine)

E-mail: igorovna118114@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0959-3928>

За сучасних умов аграрна галузь національної економіки перебуває перед системним викликом, сутність якого полягає в оновленні матеріально-технічної, технологічної, науково-інформаційної бази із застосуванням загальносвітових передових методів і технологій. Першочерговим завданням, яке стоять перед аграрною галуззю, є вирішення проблеми щодо якісно нової моделі її розвитку із застосуванням державної фінансової підтримки. Конкретними механізмами вдосконалення державної фінансової підтримки аграріїв є податкове стимулювання, диференційований підхід щодо конкретних сум прямої державної фінансової підтримки, яку отримує кожний господарюючий суб'єкт. Податкове стимулювання є важливим інструментом національної економіки та служить суттєвим важелем стимулювання функціонування господарюючих суб'єктів на самофінансуванні та самоокупності. Незважаючи на те, що сільське господарство користується великою кількістю пілг і преференцій, податкова система поки що не виконує повною мірою стимулюючу функцію. Фіскальне спрямування, що переважає у вітчизняній податковій системі, внаслідок складності та неоднозначності утруднює використання окремих податкових переваг суб'єктами господарювання аграрної галузі, що суттєво впливає на процес стабілізації та розвитку галузі.

Проблема податкового стимулювання суб'єктів господарювання аграрної галузі, шляхи його вдосконалення впродовж тривалого періоду є дискусійною, потребує вирішення відповідно до сучасних умов господарювання, є об'єктом наукового дослідження з боку як науковців, так і практиків. Потребують більш детального дослідження питання впливу державної фінансової підтримки аграріїв на фінансові результати їх діяльності та напрацювання заходів щодо її вдосконалення. Податкове стимулювання суб'єктів господарювання аграрної галузі спрямоване на забезпечення стабільності національної економіки в цілому й аграрного виробництва зокрема. Питання державної фінансової підтримки аграріїв за ринкових умов господарювання висвітлені на законодавчому рівні при прийнятті Закону про «Державний бюджет» на відповідний рік та в Законі України «Про державну

підтримку сільського господарства України» [1]. Цій проблемі праці присвячені праці зарубіжних і вітчизняних учених, зокрема О. Аверіної [2], П. Бечко [3], А. Крисоватого [4], О. Маслак [5] та ін. Водночас проблема податкового стимулювання аграріїв потребує подальшого дослідження, особливо в напрямі впливу державної фінансової підтримки на результати діяльності господарюючих суб'єктів та напрацювання заходів щодо їх поліпшення, які тривалий період часу перебувають в стані дискусії.

Метою статті є обґрунтування теоретичних аспектів податкового стимулювання суб'єктів господарювання аграрної галузі, запровадження його дієвих методів щодо впливу державної фінансової підтримки на результати їх діяльності.

Для вирішення поставлених у процесі дослідження завдань використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Застосування системного підходу, методів індукції та дедукції, аналізу та синтезу, наукового узагальнення дало можливість комплексно та всебічно розглянути теоретичні засади податкового стимулювання суб'єктів господарювання аграрного виробництва, визначити результати застосування державної фінансової підтримки й окреслити ряд заходів щодо вдосконалення податкового стимулювання аграрної галузі.

Враховуючи значущість податкового стимулювання суб'єктів господарювання аграрної галузі за сучасних умов, у вітчизняній податковій системі існує низка невирішених питань, які за своєю сутністю є дискусійними щодо теоретичного обґрунтування цієї проблеми та практичного її вирішення, спрямованого на нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції, розширення ринків її збуту.

Податки виконують ряд важливих функцій з огляду на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання аграрної галузі. По-перше, наявність обов'язкових платежів і витрат стимулює господарюючі суб'єкти нарощувати економічну ефективність виробництва та продажів, знижуючи інші витрати та збільшуючи фінансові результати; по-друге, у суб'єктів господарювання з'являється можливість використовувати різні способи законної

оптимізації податкових витрат, у тому числі через застосування різних систем оподаткування. У першому випадку наявність і збільшення податкових платежів стимулює суб'єкти господарювання здійснювати оптимізацію виробничих процесів, поліпшувати технологію виробництва з метою зниження витрат та собівартості продукції. У другому випадку диференційований підхід до оподаткування господарюючих суб'єктів за сучасної національної податкової системи дає їм змогу законним способом оптимізувати свої податкові платежі. З огляду на це, податки є складною та надзвичайно впливовою фінансовою категорією щодо всіх економічних явищ і процесів.

З одного боку, податки служать фінансовим підґрунтям існування держави, мірилом її спроможності у світовому економічному просторі, гарантування фінансово-економічної безпеки, зростання добробуту громадян та ін. З іншого боку, податки є знаряддям перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб у державі, їх мобілізація та використання напряду впливають на інтереси не лише кожної окремої підприємницької структури чи фізичної особи, а всіх верств населення та соціальних груп [6].

Для будь-якої держави податки мають особливе значення, оскільки саме вони фінансують не лише державні витрати, а й розвиток економіки, а саме: за рахунок податкових надходжень проводиться фінансування субсидій і грантів, що спрямовуються на розвиток аграрного сектора економіки. Але якщо для держави податки служать джерелом доходів, то для господарюючих суб'єктів вони – частина витрат. З огляду на це, податкова політика держави має як позитивний, так і негативний вплив на діяльність господарюючих суб'єктів. Зокрема, підвищення податкових ставок є основною причиною зниження ділової активності суб'єктів господарювання, а розширення механізмів стимулювання (пільги, податкові канікули, розширення переліку неоподатковуваної податкової бази тощо), навпаки – зростання, що в результаті має позитивний вплив на фінансовий стан суб'єктів господарювання.

Ефективність вітчизняної податкової системи, прискорення економічного зростання господарюючих суб'єктів аграрної галузі залежить від податкового стимулювання. Вирішення цієї проблеми за сучасних умов є пріоритетним завданням на етапі розвитку національної економіки, здатним забезпечити збереження стабільності та стійкості функціонування господарюючих суб'єктів, стимулювання ними нарощування обсягів виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції.

Аграрна галузь продовжує залишатися локомотивом економіки, гарантом стабільної експортної виручки та продовольчої безпеки України та світу, осередком створення десятків тисяч робочих місць та мільярдних наповнень місцевих бюджетів. За до-

помогою податкових стимулів можна регулювати рівень інвестиційної та інноваційної активності господарюючих суб'єктів, а також заохочувати збільшення зайнятості. Державі необхідно враховувати свою роль у поліпшенні інвестиційного клімату для того, щоб стимулювати нові внутрішні та іноземні інвестиції, інноваційну діяльність і регулювати величину податкових витрат.

Суттєву роль у податковому стимулюванні суб'єктів господарювання аграрної галузі відіграють податкові пільги, які тісно пов'язані з принципом справедливості в оподаткуванні. Сутність податкових пільг полягає в тому, що окремим категоріям платників податків надаються переваги з метою зменшення для них податкового навантаження. Водночас податкові пільги, з одного боку, суперечать вимогам справедливості, оскільки порушують формальну рівність, але, з іншого боку – навпаки, виступають головним інструментом її досягнення, згладжуючи існуючу нерівність. За своєю економічною сутністю застосування податкових пільг є доцільним тільки в тих випадках, коли платник податків не здатний сплатити необхідну суму податку, незважаючи на те, що він користується послугами держави нарівні з іншими. Податкові пільги для стимулювання виробництва надаються здебільшого тим платникам податків, які виробляють стратегічні види продукції, товари, виконують роботи та надають послуги, наприклад, у сфері інноваційних технологій і розвитку нових виробництв, тому дані пільги повністю відповідають концепції справедливості. Відповідно до чинного Податкового кодексу України податкові пільги передбачені з кожного податку та збору відповідно до довідника на встановлену дату кожного року (табл. 1).

Найбільша кількість пільг, відповідно до чинного Податкового кодексу України, надається платникам ПДВ у середньому в розмірі 47,7% (2011–2021 рр.) в ід загальної кількості наданих пільг. Варто зазначити, що в загальній структурі частка кількості податкових пільг, що не приводять до втрат бюджету, в загальній сумі пільг протягом 2018–2020 рр. демонструє чітку тенденцію до зменшення на 7,5% за рахунок податку на додану вартість. Водночас це призводить до втрати доходів бюджету.

Важливу роль у формуванні податкового інструментарію стимулювання зростання секторів економіки також відіграє ефективне податкове адміністрування, за допомогою якого забезпечується стійкість і стабільність податкової системи. Про розміри державної фінансової підтримки суб'єктів господарювання аграрної галузі свідчать дані табл. 2.

Аналіз державної фінансової підтримки суб'єктів господарювання аграрної галузі за 2018–2020 рр. свідчить, що у 2020 р. порівняно з 2018 р. обсяг державної фінансової підтримки зріс на 63,7 млн грн і склав 4278,7 млн грн. Найбільшу частку в струк-

Динаміка кількості податкових пільг у розрізі податків і зборів, за роками

Показник	Рік										
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Податок на прибуток підприємств	87	90	95	23	29	28	41	46	43	51	61
Плата за землю	51	44	51	25	21	21	26	28	26	25	26
ПДВ	106	125	130	119	125	129	127	132	132	117	120
Акцизний податок	37	40	46	39	44	43	44	46	51	33	33
Державне мито	8	8	10	10	11	12	11	11	11	0	0
Місцеві податки та збори	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Пільги з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1
Усього	291	317	335	220	233	236	252	266	266	229	243
Частка кількості податкових пільг, що є втратами доходів бюджету в загальній сумі пільг (%)	59,9	61,8	34,3	33,6	30,3	30,1	31,3	33,5	32,0	35,4	39,5
Частка кількості податкових пільг, що не приводять до втрат бюджету, в загальній сумі пільг (%)	40,1	38,2	65,7	66,4	69,7	69,9	68,7	66,5	68,0	64,6	60,5

Джерело: складено за [7].

Таблиця 2

Державна фінансова підтримка суб'єктів господарювання аграрної галузі, за роками, млн грн

Показник	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2020 р. (+/-) до 2018 р.
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	
Фінансова підтримка на здешевлення кредитів	265,9	6,3	327,2	5,6	1053,5	24,6	787,6
Фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства	394,3	9,3	400,0	6,8	290,0	6,8	-104,3
Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	210,0	5,0	800,0	13,5	902,8	21,1	692,8
Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с.-г. продукції	2389,8	56,7	3500,0	59,2	1046,1	24,4	-1343,7
Часткова компенсація вартості с.-г. техніки вітчизняного виробництва	955,0	22,7	881,8	14,9	986,3	23,1	31,3
Загальний обсяг державної підтримки	4215,0	100,0	5909,9	100,0	4278,7	100,0	63,7
Загальна державна фінансова підтримка, % до ВВП	0,68	x	0,81	x	0,48	x	-0,19 в. п.

Джерело: розраховано на основі даних [8; 9].

турі державної фінансової підтримки у 2020 р. займає підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції – 24,44%. Водночас, порівняно з 2018 р. розмір фінансової державної підтримки по цій програмі скоротився на 1343,7 млн грн. У 2020 р. порівняно з 2018 р. скоротилася фінансова підтримка на розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства на 104,3 млн грн.

На тлі скорочення фінансової підтримки з окремих програм у 2020 р. порівняно з 2018 р. збільшилася підтримка на здешевлення кредитів, розвиток фермерських господарств, часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва відповідно на 787,6, 692,8, 31,3 млн грн. Фінансова підтримка суб'єктам господарювання аграрної галузі сприяє сталій аграрній політиці, дає можливість формувати рекордні показники врожайності, а також забезпечити більше 30 тисяч нових робочих місць за досліджуваний період. Водночас частка державної фінансової підтримки аграріям по відношенню до ВВП у 2020 р. склала 0,48%, що на 0,19 відсоткових пункти менше порівняно з 2010 р. У пріоритеті залишається фінансова державна підтримка розвитку тваринництва, садівництва та меліорації, адже саме в цих сферах створюється найбільша кількість робочих місць. До того ж, вони є найбільш капіталомісткі з точки зору створення доданої вартості.

Останніми роками розвиток сільського господарства відбувався за складної та неоднозначної соціально-економічної ситуації в країні, викликаной

збереженням старих і виникненням нових системних проблем і дисбалансів, ускладненням і загостренням внутрішньої макроекономічної ситуації та світової політичної обстановки, зміною політичної конфігурації міждержавних відносин. Нестабільність розвитку національної економіки, нестійкість курсу гривні, падіння реальних доходів населення, загострення внутрішніх і зовнішніх ризиків та загроз негативно позначилися на веденні сільського господарства як базової та, водночас, найбільш уразливої галузі аграрної сфери економіки.

Однак і за таких несприятливих макроекономічних умов сільське господарство показало свою традиційну «живучість», про що можна судити по його темпах розвитку (табл. 3) та неухильно зростаючому рівню самозабезпеченості країни основними видами сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства, значному скороченню їх імпорту та збільшенню експорту.

Так, рентабельність операційної діяльності у 2020 р. склала 18,6%, що на 4,3 відсоткових пункти менше за 2010 р і 0,6 в. п. менше за 2019 р. Порівняно з 2010 р. у 2020 р. зросла кількість прибуткових підприємств, частка яких склала 82,7%, що на 13,2 в. п. більше порівняно з 2010 р. У 2020 р. порівняно з 2010 р. у 6,6 рази зросла номінальна заробітна плата штатних працівників аграрної галузі та склала 9757 грн проти 1472 грн у 2010 р. Частка валової доданої вартості до ВВП (у фактичних цінах; %) у 2020 р. склала 9,0%, або на 2,4 в. п. більше порівняно з 2010 р.

Таблиця 3

Основні економічні показники діяльності суб'єктів господарювання аграрної галузі України, за роками

Показник	2010	2015	2017	2018	2019	2020	2020 р. (+/-) до 2010 р.
Рентабельність операційної діяльності, %	22,9	41,7	22,4	18,3	19,2	18,6	-4,3
Частка підприємств, які одержали прибуток, %	69,5	88,5	86,2	86,3	83,1	82,7	13,2
Частка підприємств, які одержали збиток, %	30,5	11,5	13,8	13,7	16,9	17,3	-13,2
Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників аграрної галузі, грн	1472	3309	6057	7557	8856	9757	
Індекси сільськогосподарської продукції сільськогосподарських підприємств (у постійних цінах 2016 р.; % до попереднього року)	94,8	109,7	97,0	112,0	102,7	88,0	-6,8
Частка валової доданої вартості до ВВП (у фактичних цінах; %)	7,4	12,1	11,7	10,2	10,1	9,0	2,4

Джерело: розраховано на основі даних [10].

При податковому стимулюванні суб'єктів господарювання аграрної галузі важливе значення має моніторинг цільового й ефективного використання державної фінансової підтримки її впливу на виробничий процес з метою забезпечення ефективного функціонування отримувачів державної фінансової підтримки. Важливим при цьому є забезпечення справедливості розподілу фінансової допомоги, її вплив на раціональне використання земель, оптимізацію податкового навантаження при сплаті єдиного податку (для ФОП четвертої групи).

Важливою передумовою вдосконалення податкового стимулювання аграрної галузі є раціональне використання землі суб'єктами господарювання всіх організаційно-правових форм. З метою раціонального використання землі сільськогосподарського призначення слід здійснювати такі заходи:

- ✦ посилити контроль, зокрема і податковий, за використанням усіх земель сільськогосподарського призначення, особливо тих, на яких упродовж двох років не зафіксовано посівів;
- ✦ проведення заходів, які унеможливають цільове використання земель сільськогосподарського призначення.

З метою реалізації цих заходів слід створити на місцевих рівнях міжвідомчу комісію із залученням працівників ДПС, надавши їм повноваження з контролю за раціональним і цільовим використанням сільськогосподарських угідь. Ефективна робота такої комісії повинна базуватися на створенні єдиної інформаційної бази для внутрішнього використання всіма представниками відомств, які входять до складу комісії. Інформаційна база повинна містити дані про платників податків, у розпорядженні яких є землі, включаючи й орендовані. Мета такої комісії встановити факти використання земель не за цільовим призначенням. Також інформаційна база повинна містити дані щодо землекористувачів, які:

- ✦ здійснюють зберігання, переробку та реалізацію продукції рослинництва і тваринництва;
- ✦ володіють земельними ділянками, зокрема на умовах оренди, й ухиляються від реєстрації в установленому порядку на право власності та від сплати земельного чи єдиного податку (четверта група).

На законодавчому рівні має бути реакція на такі порушення стосовно використання земельних угідь: псування землі; невиконання зобов'язань щодо рекультивациі земель, обов'язкових заходів з покращення земель і їх охорони; використання земельних ділянок не за цільовим призначенням; невиконання зобов'язань щодо приведення земель у стан, придатний для їх використання за цільовим призначенням.

Вчинення вищеперерахованих порушень мають підлягати накладенню адміністративних штрафів, призупиненню діяльності господарюючих суб'єктів.

Земельна ділянка сільськогосподарського призначення може бути примусово вилучена у власника в судовому порядку у випадку невикористання її відповідно до цільового призначення впродовж трьох років. З огляду на це, слід змінити підхід щодо контролю та міри відповідальності за нецільове використання земель сільськогосподарського призначення, виокремивши порушення на дві категорії: використання земель не за цільовим призначенням; неналежне використання земель сільськогосподарського призначення.

Першу групу порушень слід регулювати із застосуванням податкових інструментів, а другу – адміністративних. Такий розподіл пов'язаний, перш за все, з видом правопорушень. При нецільовому використанні земель сільськогосподарського призначення слід встановити підвищувальні коефіцієнти з єдиного податку (четверта група) у відсотках до нормативно-грошової оцінки землі, що позитивно вплине на надходження коштів до бюджету.

При застосуванні адміністративних механізмів при виявленні порушень найбільш ефективним є встановлення адміністративної відповідальності, оскільки таке правопорушення є разовим, і розмір штрафу повинен визначатися по кожному виявленому випадку. Крім того, адміністративний штраф є одноразовим заходом притягнення до відповідальності, а у випадку усунення правопорушення, зокрема внесення мінеральних та органічних добрив, зрошення, проведення заходів щодо збагачення ґрунтів – землекористувач зможе продовжити свою діяльність без фінансових наслідків.

Чинний Податковий кодекс України в частині земельного оподаткування не впливає на раціональне використання земельних угідь і не є стимулом щодо раціонального й ефективного використання земельних угідь за цільовим призначенням. Земельне оподаткування, єдиний податок (четверта група) відповідно до чинного податкового законодавства не повною мірою виконує свою головну функцію – регулювання земельних відносин, оскільки: недостатньо впливає на рівень та цільове використання земель; не сприяє застосуванню ефективних методів землеробства.

З огляду на це, слід встановити порядок підвищення ставок земельного оподаткування, синтезувавши його з китайським досвідом. У Китаї застосовують збір за нецільове використання земель сільськогосподарського призначення, який встановлюється погектарно, а ставка збору залежить від кількості землі на душу населення в конкретному взятому регіоні та становить від 5 до 50 юанів женьмін'я за квадратний метр, або від 20,43 до 204,33 грн відповідно.

Податкове стимулювання має відповідати інтересам держави, сприяючи економічному зростанню. Водночас державна фінансова підтримка для суб'єктів господарювання поки що не приносить бажаного ефекту, а саме: не сприяє зростанню ін-

вестиційної та інноваційної активності підприємств. Передусім, державна фінансова підтримка суб'єктів господарювання аграрної галузі повинна позитивно впливати на ресурсозбереження відповідно до принципів (табл. 4).

чення інвестицій, що створюють позитивні ринкові екстерналії. Саме тому, на нашу думку, необхідно:

- ✦ державі приділити особливу увагу інструментарію податкового стимулювання, а також проаналізувати оцінку його ефективності;

Таблиця 4

Принципи процесу управління ресурсозбереженням при податковому стимулюванні суб'єктів господарювання аграрної галузі

Найменування принципу	Сутність принципу
Технологічний принцип	Передбачає раціональне використання первинних ресурсів – сировини, матеріалів, послуг, а також вторинних ресурсів, які утворюються в результаті провадження операційної діяльності господарюючих суб'єктів
Принцип скорочення всіх видів виробничих втрат	Зростання обсягів виробництва та реалізації продукції, робіт і послуг на умовах зниження їх матеріаломісткості
Організаційний принцип	Залучення в сільськогосподарське виробництво окремих невикористовуваних ресурсів
Принцип використання ефективних видів матеріальних ресурсів	Вибір матеріальних ресурсів з найбільшою віддачею
Конструкційний принцип	Виробництво виключно нових видів сільськогосподарської продукції з розрахунку на низьку матеріаломісткість
Принцип інноваційного розвитку	Результативність управління ресурсозберігаючими технологіями та етап інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства повинні бути взаємопов'язані
Принцип структуризації	Заснований на оптимізації структури використовуваних ресурсів господарюючого суб'єкта
Принцип зниження енергомісткості та матеріаломісткості	Передбачає зниження витрат матеріалів, сировини, енергії у розрахунку на одиницю сільськогосподарської продукції

Джерело: узагальнено авторами.

Перераховані принципи ресурсозбереження при податковому стимулюванні аграріїв спрямовані на ефективне використання матеріальних ресурсів, виробництво конкурентоспроможної продукції, зниження матеріаломісткості продукції, економія матеріальних ресурсів.

Важливим чинником при наданні державної фінансової підтримки аграріям через податкове стимулювання має підвищення продуктивності праці, зменшення собівартості продукції та зростання її конкурентоспроможності (табл. 5).

Наведені чинники з підвищення продуктивності праці суб'єктів господарювання аграрної сфери при наданні їм податкового стимулювання сприяють уречевленню показників діяльності у вигляді ефективних фінансових результатів і можливості створення стратегічних планів.

ВИСНОВКИ

Податкове стимулювання суб'єктів господарювання аграрної галузі на сучасному етапі є важливою складовою економічної політики та використовується для нівелювання кризових явищ на ринку й заохо-

- ✦ зосередити увагу держави на раціональному використанні аграріями земель сільськогосподарського призначення шляхом посилення контролю, проведення відповідних заходів щодо унеможливлення цільового використання та застосування адміністративних механізмів при виявленні порушень;
- ✦ встановити диференційовані підвищувальні коефіцієнти земельного єдиного податку (для ФОП четвертої групи) при нецільовому використанні земель сільськогосподарського призначення. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>
2. Аверина О. В., Енина Е. И. Методический подход к оценке налоговой нагрузки хозяйствующих субъектов. *Вестник НГИЭИ*. 2016. № 1. С. 7–13.
3. Бечко П. К., Власюк С. А., Бондаренко Н. В., Нагорна Ю. І. Податкове стимулювання сільськогосподарських товаровиробників як метод державного регулювання галузі // *Dynamics of the Development of*

Оцінка чинників підвищення продуктивності праці при податковому стимулюванні суб'єктів господарювання аграрної галузі

Чинники	Елементи та показники
Науково-технологічні	Інновації, технології, Інтернет, штучний інтелект, обмежені ресурси та ризикові чинники, оновлення основних і динаміка оборотних активів, капіталоозброєність, енергозабезпеченість, інтенсифікація, рівень автоматизації, роботизації виробництва, співвідношення живої й уречевленої праці, матеріаловіддача та матеріаломісткість, виробничі потужності
Організаційні	Спеціалізація, концентрація, диверсифікація, ресурсозбереження, зростання продуктивності, зниження витрат живої праці, врахування регіональних і галузевих особливостей, оптимізація зайнятості за складом кадрів і персоналу в умовах сезонності
Управлінські	Співвідношення попиту, пропозиції та потреб у фахівцях аграрних професій, рівномірна зайнятість протягом року, кар'єра, кваліфікація, освіта, якість праці, дисципліна та відповідальність
Фінансово стимулюючі	Матеріальне, моральне, соціально-психологічне стимулювання, підтримка та мотивація праці
Підприємницькі	Гарантія розвитку, збереження та захисту власності, галузева зайнятість, поєднання аграрного та споріднених видів зайнятості, капіталізація праці, агромаркетинг, логістика, менеджмент, комунікації, реклама, моніторинг ринкових умов, попиту та пропозиції продукції, підвищення якості, цінності, безпеки та поживності продукції, оптимізація ціноутворення на продукти, послуги, ресурси та працю
Кваліфікаційно-освітні	Співвідношення вакансій, попиту та пропозиції праці, професій, кваліфікацій, якості праці, знань, компетенцій, рівень цілеспрямованості, зайнятості, перспективності роботи суб'єктів господарювання галузі
Соціально-психологічні	Умови та якість життя, рівень задоволеності життям і трудова активність, розвиток інфраструктури, транспортна мережа, газифікація, електро- та енергопостачання сіл, медичне обслуговування, культурно-побутове та житлове постачання, комунікації, доступність Інтернету, соціальне середовище, статус, затребуваність і збереження способу життя на селі
Екологічні	Раціональне природокористування, екологічне й органічне землеробство, оптимальне поєднання темпів розвитку й обмеження щодо викидів і відходів, комбінаторна раціональність життя, виробництва та природи, страхування ризиків

Джерело: узагальнено авторами.

- World Science : Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference (Vancouver, Canada, 18–20 December, 2019). Vancouver, 2019. С. 342–353.
- Крисоватий І. А. Теоретичні обґрунтування механізму податкового регулювання інноваційної діяльності. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2614>
- Маслак О. І. Формування новітніх організаційних структур у промисловості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 683. С. 105–111.
- Ференс О. Реформування податкової системи України / Міністерство юстиції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11350
- Довідники пільг № 106/1 та № 106/2 станом на 01.01.2022 р. // Дебет-Кредит. URL: https://services.dtkk.ua/catalogues/other_dov/21
- Кабмін у держбюджеті-2021 передбачив більшу допомогу аграріям // Укрінформ. 30.12.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3163758-urad-u-derzbudzeti2021-peredbaciv-bilsu-dopomogu-agrariyam.html>
- Фінансування з Державного бюджету. Стан фінансування АПК у 2017, 2018, 2019 роках / Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/finansuvannya-z-derzhavnogo-byudzhetu>

- Статистичний щорічник України / Державна служба статистики України. Київ, 2021. 453 с.

REFERENCES

- Averina, O. V., and Yenina, Ye. I. "Metodicheskiy podkhod k otsenke nalogovoy nagruzki khozyaystvuyushchikh subektov" [Methodical Approach to Assessing the Tax Burden of Business Entities]. *Vestnik NGIEI*, no. 1 (2016): 7-13.
- Bechko, P. K. et al. "Podatkove stymuliuvannya silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv yak metod derzhavnoho rehuliuвання haluzi" [Tax Incentives for Agricultural Producers as a Method of State Regulation of the Industry]. *Dynamics of the Development of World Science*. Vancouver, 2019. 342-353.
- "Dovidnyky pilh no. 106/1 ta no. 106/2 stanom na 01.01.2022 r." [Directories of benefits no. 106/1 and no. 106/2 as of January 01, 2022]. *Debet-Kredyt*. https://services.dtkk.ua/catalogues/other_dov/21
- "Finansuvannya z Derzhavnogo biudzhetu. Stan finansuvannya APK u 2017, 2018, 2019 rokakh" [Financing from the State Budget. The State of Agro-industrial Complex Financing in 2017, 2018, 2019]. *Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy*. <https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/finansuvannya-z-derzhavnogo-byudzhetu>

Ferens, O. "Reformuvannya podatkovoi systemy Ukrainy" [Reforming the Tax System of Ukraine]. Ministerstvo yustytstii. https://minjust.gov.ua/m/str_11350

"Kabmin u derzhbiudzheti-2021 peredbachyv bilshu dopomogu ahraryiam" [The Cabinet of Ministers in the 2021 State Budget Provided More Assistance to Farmers]. Ukrinform. December 30, 2020. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3163758-urad-u-derzbudzeti2021-peredbaciv-bilsu-dopomogu-agrariam.html>

Krysovatyi, I. A. "Teoretychni obgruntuvannya mekhanizmu podatkovoho rehulivuvannya innovatsiinoi dialnosti" [Theoretical Explication of the Mechanism

of Tax Regulation of Innovation]. *Efektivna ekonomika*, no. 6 (2013). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2614>

[Legal Act of Ukraine] (2004). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

Maslak, O. I. "Formuvannya novitnikh orhanizatsiinykh struktur u promyslovosti" [Formation of the Newest Organizational Structures in the Industry]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*, no. 683 (2010): 105-111.

Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy [Statistical Yearbook of Ukraine]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2021.

УДК 336.77.067

JEL: G21

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-339-344>

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЙОГО АКТИВІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

©2022 ГЛАДКИХ Д. М.

УДК 336.77.067

JEL: G21

Гладких Д. М. Основні проблеми іпотечного кредитування та напрями його активізації в Україні

Стагнація кредитного ринку України актуалізує питання, пов'язані з необхідністю активізації іпотечного кредитування. Визначено ключові проблеми, що стоять на перешкоді активізації іпотечного кредитування в Україні, а саме: консервація низького рівня добробуту населення; чисельні та гучні банкрутства учасників первинного ринку житла; низька якість сформованого раніше кредитного портфеля фізичних осіб; фактична заборона для банків надавати кредити фізичним особам в іноземній валюті; формування в Україні своєрідного «руху спротиву» щодо повернення іпотечних позик; наявність мораторію на стягнення майна за валютними кредитами; комплекс проблем, пов'язаних із юридичними аспектами надання та повернення іпотечних позик; низький рівень інституційного розвитку іпотечного ринку; наявність низки об'єктивних труднощів і суб'єктивних чинників у процесі реалізації урядової програми «Доступна іпотека 7%». Аналіз результатів дії урядової програми «Доступна іпотека 7%» за 2021 р. дає підстави стверджувати, що її ключове завдання виконане лише на 23%. Для активізації іпотечного кредитування в Україні необхідні: підвищення доступності кредитування фізичних осіб на купівлю житла в межах урядової програми «Доступна іпотека 7%»; розробка додаткових урядових програм кредитування іпотеки, орієнтованих на купівлю житла на первинному ринку; забезпечення законодавчої підтримки судової реформи; подальше скорочення частки проблемних позик у кредитному портфелі; забезпечення законодавчої підтримки створення другого рівня іпотечного ринку, що має передбачати емісію й обіг іпотечних облігацій, які можуть використовуватись також як інструмент для інвестування пенсійних заощаджень.

Ключові слова: іпотека, доступна іпотека, банк, кредитний портфель, проблемні кредити, NPL, НБУ.

Табл.: 1. **Бібл.:** 17.

Гладких Дмитро Михайлович – доктор економічних наук, доцент, головний консультант відділу економічної стратегії, Національний інститут стратегічних досліджень (вул. Пирогова, 7а, Київ, 01030, Україна)

E-mail: dgladkikh@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5276-5521>

UDC 336.77.067

JEL: G21

Hladkykh D. M. The Main Problems of Mortgage Lending and Directions of Its Activation in Ukraine

Stagnation of the loan market of Ukraine actualizes issues related to the need to intensify mortgage lending. The key problems that stand in the way of actualization of mortgage lending in Ukraine are identified as follows: preservation of low level of welfare of the population; numerous and high-profile bankruptcies of participants in the primary housing market; poor quality of the previously formed loan portfolio of individuals; actual prohibition for banks to provide loans to individuals in foreign currency; formation in Ukraine of a kind of «resistance movement» against the return of mortgage loans; presence of a moratorium on the recovery of property on foreign currency loans; a complex of problems related to the legal aspects of the provision and repayment of mortgage loans; low level of institutional development of the mortgage market; presence of a number of objective difficulties and subjective factors in the implementation of the government program «Affordable Mortgage 7%». An analysis of the results of the government program «Affordable Mortgage 7%» for 2021 suggests that its key task is fulfilled only by 23%. To intensify mortgage lending in Ukraine, it is necessary: an increase in the availability of lending to individuals for the purchase of housing within the framework of the government program «Affordable Mortgage 7%»; development of additional government mortgage lending programs focused on the purchase of housing in the primary market; ensuring legislative support for judicial reform; further reduction of the share of problem loans in the loan portfolio; providing legislative support for the creation of a second level of the mortgage market, which should include the issuance and circulation of mortgage bonds, which can also be used as a tool for investing pension savings.

Keywords: mortgage, affordable mortgage, bank, loan portfolio, problem loans, NPL, NBU.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 17.

Hladkykh Dmytro M. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Chief Consultant of the Department of Economic Strategy, The National Institute for Strategic Studies (7a Pyrohova Str., Kyiv, 01030, Ukraine)

E-mail: dgladkikh@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5276-5521>